

Hérakleitos a přírodní filozofie 5. století

Hérakleitos

Narodil se kolem roku 540 př.n.l. v Efesu maloasijské Ionii. Jeho potomci mu dali přídomek „*temný*“. Byl samotář, tupitel davu a nepřítel demokracie. Ve vysokém věku se zcela odloučil od lidí, žil jako poustevník v horách.

Jeho slavný výrok: **“Nelze vstoupit dvakrát do téže řeky”** (neboť přitekla mezitím jiná voda a i my jsme jiní). Rovněž věta: **“Vše plyne, nic netrvá”** je přisuzována jemu. Hérakleitos byl Parmenidovým současníkem a jeho teorie bytí je v přímé opozici k Parmenidově filozofii.

I Hérakleitos předpokládal jednu substanci – **oheň**. Zřejmě nemyslí oheň v pravém slova smyslu, ale spíše *pra-energii*. Tento oheň je zároveň božský a lidská duše je jeho součástí.

Velký zákon, podle kterého se vše vyvíjí je **jednota protikladů**. Veškerý vývoj se odehrává v polární souhře protikladných sil. Každá věc potřebuje ke svému bytí svůj protiklad. „ *V boji ideje s ideou, člověka s člověkem, muže se ženou, třídy s třídou, národa s národem se utváří harmonická celistvost světa*“.

Touto naukou o spolupůsobení protikladů vytvořil Hérakleitos model dialektického učení o vývoji, které znovu ožilo u Hegla a v dialektickém materialismu marxistů.

Slovo dialektika může být použito ve dvojitým smyslu: v původním, řeckém smyslu jako umění dokazovat pomocí argumentu a protiargumentu (řecky „rozmlouvat“); a v moderním smyslu pro teorii vývojové nauky, která dění spatřuje v rozporu protikladných sil.

Logos – zákon světa, který všemu vládne. Úkolem člověka je, aby logos poznal a podrobil se jeho zákonům. „ *Čím více poznáváme, že naše duše je jen částí všemocného logu, tím více se učíme podřídit mu v dobrovolném odevzdání naší vlastní vůli a dosáhnout onoho duševního míru, v němž jedině může člověk nalézt štěstí*“.

Učení Hérakleita z Efesu představuje první obsáhlý filozofický systém na řecké půdě. Nezkoumá jen látkový svět a jeho domnělé příčiny. Obrací svůj pohled také do propasti lidské duše. Pojem logu, který Hérakleitos zavedl, se stal Božím slovem křesťanské teologie. Jen u Platóna a Aristotela dosahuje řecké myšlení obdobné hloubky.

Empedoklés

Státník, básník, učitel náboženství, lékař, filozof, narozen kolem roku 490 př.n.l. na Sicílii. Je pro dějiny filozofie významný tím, že z předchozích systémů vybíral některé myšlenky a spojoval je v nový celek. Byl proto nazýván „**eklektikem**“ (tj. vybírajícím). Mnohé myšlenky však byly vysloveny teprve Empedoklem ve výrazné formě, a v tom právě spočívá jeho význam.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Pracovní list byl vytvořen v rámci projektu "Nová cesta za poznáním", reg. č. CZ.1.07/1.5.00/34.0034, za finanční podpory Evropského sociálního fondu a rozpočtu ČR.

Uvedená práce (dílo) podléhá licenci Creative Commons
Uvedte autora-Neužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko

1. Míleťané považovali za pralátku nejprve vodu, později vzduch, Hérakleitos za ní prohlásil oheň, eleaté za ní považovali spíše zemi. Empedoklés staví tyto pralátky na stejnou úroveň a zakládá tím představu o „čtyřech elementech“, **ohni, vodě, vzduchu a zemi**. Tím je stará přírodní filozofie, jež hledala jednu pralátku, završila.
2. Jako hnací formující síly všeho dění spatřuje Empedoklés síly sjednocující a oddělující, které nazývá **láska a nenávisť**. Ve vývoji světa převládá střídavě jedna nebo druhá. Mezi těmito stavy jsou přechodná stadia, v nichž vznikají a zanikají jednotlivé bytosti.
3. Vznik živých bytostí probíhal dle Empedokla tak, že vznikaly nejprve nižší, pak vyšší organismy, nejprve rostliny a živočichové, pak lidé. Tyto představy připomínají pozdější moderní vývojovou teorii.
4. V poznání platí že každý element vnějšího světa je poznáván elementem stejného druhu v nás. Tuto myšlenku použil i Goethe: „*Oko je jistě slunečné, vždyť pro slunce by jinak bylo slepé*“.

Empedoklés se považoval za boha. Aby posílil tento svůj názor, vrhl se podle staré antické tradice do kráteru Etny, aby zahladil stopy jeho smrti a mohla se vytvořit legenda o jeho nadpřirozeném konci. Sopka však prý vyvrhla jeho střevíc.

Literatura:

Störig,H.J. *Malé dějiny filozofie* vydalo nakladatelství Zvon Praha 1991, ISBN 80-7113-041

